

EUROOPAN TIETOSUOJAVALTUUTETTU

Tiivistelmä Euroopan tietosuojavaltuutetun lausunnosta, joka koskee ehdotusta Bryssel IIa -asetuksen uudelleenlaatimiseksi

(Koko lausunto on luettavissa englanniksi, ranskaksi ja saksaksi Euroopan tietosuojavaltuutetun verkkosivuilla www.edps.europa.eu)

(2018/C 120/07)

TIIVISTELMÄ

Bryssel IIa -asetus on Euroopan unionissa perheoikeuden alalla tehtävän oikeudellisen yhteistyön kulmakivi. Siinä vahvistetaan rajat ylittävissä tilanteissa sovellettavat yhdenmukaiset toimivaltasäännöt avioeroa, asunuseroa ja avioliiton pätemättömäksi julistamista sekä vanhempainvastuuta koskevien riita-asioiden ratkaisemista varten. Bryssel IIa -asetuksen uudelleenlaatimisen yleistavoitteena on poistaa oikeuden päätösten vapaata liikkuvuutta vieläkin haittaavat esteet vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti ja suojata paremmin lapsen etua yksinkertaistamalla ja tehostamalla menettelyjä.

Ehdotettujen uusien sääntöjen tavoitteena on parantaa yhteistyötä niiden keskusviranomaisten välillä, jotka vaihtavat tietoja jäsenvaltioissa ja eri jäsenvaltioiden välillä, edellyttämättä tietoteknisen järjestelmän perustamista. Euroopan tietosuojavaltuutettua ei ollut kuultu komission esittämästä ehdotuksesta. Neuvosto pyysi virallisesti Euroopan tietosuojavaltuutetun lausuntoa, koska neuvoston yksityisoikeustyöryhmässä käydyissä keskusteluissa oli tuotu esiin ongelmia, jotka liittyivät asetuksen ehdotetun uudelleenlaatimisen ja henkilötietojen suojaa koskevan unionin lainsäädännön väliseen suhteeseen. Euroopan tietosuojavaltuutettu on tyytyväinen tähän neuvoston esittämään kuulemispyyntöön.

Lausunnossa keskitytään erityisiin suosituksiin, jotka koskevat asetusehdotuksen 63 ja 64 artiklassa säädetyn henkilötietojen käsittelyn laillisuuden vahvistamista. Lisäksi Euroopan tietosuojavaltuutettu antaa suosituksia asianmukaisiksi ja erityisiksi toimenpiteiksi, joilla suojataan rekisteröityjen perusoikeuksia ja etuja.

Euroopan tietosuojavaltuutettu ottaa huomioon ehdotuksen asiayhteyden, tavoitteen ja sen vaikutusten ulottumisen myös rekisteröityihin, jotka ovat lapsia, ja suosittelee tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan ja 9 artiklan 2 kohdan g alakohdan perusteella, että asetukseen sisällytetään henkilötietojen käsittelyn tarkoitusta ja käsiteltävien tietojen tyyppiä koskevia erityisiä lausekkeitä. Euroopan tietosuojavaltuutettu suosittelee erityisesti, että selvitetään, kattavatko asetusehdotuksen V luvun nojalla käyttöön otettavat yhteistyöpuutteet vain vanhempainvastuuseen liittyvät asiat vai myös kansainvälisen lapsikaappauksen. Euroopan tietosuojavaltuutettu ottaa huomioon, että V luku kattaa ilmeisesti kummankin yhteistyöalueen, ja katsoo, että oikeusvarmuuden parantamiseen sekä käyttötarkoituksen rajoittamisen periaatteen mukaisten vaatimusten täyttämiseen liittyvistä syistä 63 artiklan 3 kohta voitaisiin muuttaa käyttötarkoitusten rajoittamiseksi muotoon ”yhteistyö vanhempainvastuuseen ja kansainväliseen lapsikaappaukseen liittyvissä erityistapauksissa”. Lisäksi Euroopan tietosuojavaltuutetun mielestä olisi suotavaa, että asetuksessa viitattaisiin nimenomaisesti tietojen laatua ja tietojenkäsittelyn minimointia koskeviin periaatteisiin.

Nykyisen asetusehdotuksen yhteydessä Euroopan tietosuojavaltuutetun mielestä on hyvä, että 63 artiklan 4 kohdassa säädetään periaatteellisesta velvoitteesta ilmoittaa rekisteröidyille tietojen toimittamisesta. Velvoitetta voidaan poikkeuksellisesti lykätä siihen asti, että pyyntö on täytetty. Tämän rajoituksen tavoitteena on varmistaa oikea tasapaino, jossa otetaan huomioon sekä rekisteröityjen oikeus saada tietoa tietojensa toimittamisesta että jäsenvaltioiden edut, jotka liittyvät tietojen vaihtoon. Rajoitus sinänsä ei ilmeisestikään nosta esille perustavanlaatuisia kysymyksiä lainmukaisuuden, kohtuullisuuden ja avoimuuden yleisten periaatteiden näkökulmasta. Euroopan tietosuojavaltuutettu katsoo kuitenkin, että viittaus ”pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion kansalliseen lainsäädäntöön” voi aiheuttaa sekaannusta, koska se näyttää sallivan tiedotusvelvollisuutta koskevien kansallisten rajoitusten käyttöönoton. Euroopan tietosuojavaltuutettu suosittelee tarkentamaan, että 63 artiklan 4 kohdan mukaisella viittauksella pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion kansalliseen lainsäädäntöön ei sallita uusien tiedonsaantioikeuden rajoitusten käyttöönottoa kansallisella tasolla. Tässä säännöksessä vahvistettua erityistä toimenpidettä, jolla on määrä varmistaa käsittelyn kohtuullisuus, sovelletaan näin ollen johdonmukaisesti koko unionissa.

Euroopan tietosuojavaltuutettu suosittelee myös, että asetuksessa vahvistetaan rekisteröityjen periaatteellinen oikeus päästä pyynnön lähettäneelle jäsenvaltion viranomaiselle toimitettuihin tietoihin. Euroopan tietosuojavaltuutettu suosittelee lisäksi siltä osin kuin rajoitukset oikeuteen päästä tietoihin sekä oikeuteen oikaista tietoja katsotaan tarpeelliseksi asetusehdotuksen nimenomaisessa yhteydessä, että ehdotusta täydennetään selkeällä ja erityisellä säännöksellä, jossa vahvistetaan yleisen tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 2 kohdan c alakohdan mukainen ”rajoitusten soveltamisala”.

1. JOHDANTO JA TAUSTA

1. Komissio toimitti 30. kesäkuuta 2016 neuvostolle ehdotuksen neuvoston asetukseksi tuomioistuimen toimivallasta, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskeissa asioissa ja kansainvälisestä lapsikaappauksesta (uudelleenlaadittu). Ehdotuksella laaditaan uudelleen 27. marraskuuta 2003 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003, jolla kumotaan asetus (EY) N:o 1347/2000 (niin sanottu Bryssel IIa -asetus, jäljempänä 'ehdotus').
2. Bryssel IIa -asetus on Euroopan unionissa perheoikeuden alalla tehtävän oikeudellisen yhteistyön kulmakivi. Siinä vahvistetaan rajat ylittävissä tilanteissa sovellettavat yhdenmukaiset toimivaltasäännöt avioeroa, asumuseroa ja avioliiton pätemättömäksi julistamista sekä vanhempainvastuuta koskevien riita-asoiden ratkaisemista varten. Asetus helpottaa tuomioiden, alkuperäisten asiakirjojen ja osapuolten välillä tehtyjen sopimusten vapaata liikkuvuutta unionissa, koska siinä säädetään niiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta muissa jäsenvaltioissa. Asetusta on sovellettu 1. maaliskuuta 2005 alkaen kaikkiin jäsenvaltioihin ⁽¹⁾ Tanskaa lukuun ottamatta ⁽²⁾.
3. Komissio arvioi huhtikuussa 2014 julkaistussa soveltamista koskevassa kertomuksessa ⁽³⁾ asetuksen toimivuutta käytännössä ja pohti, olisiko sitä tarpeen muuttaa. Arvioinnin perusteella ongelmat liittyvät erityisesti vanhempainvastuuseen, joka on asetuksen toinen keskeinen osa-alue avioliittoa koskevien asioiden ohella. Lisäksi otettiin huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen antamat 24 tuomiota, jotka koskevat asetuksen tulkintaa.
4. Ehdotuksen yleistavoitteena on kehittää edelleen Euroopan oikeusaluetta ja perusoikeuksia keskinäisen luottamuksen pohjalta poistamalla oikeuden päätösten vapaata liikkuvuutta vieläkin haittaavat esteet vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisesti ja suojata paremmin lapsen etua yksinkertaistamalla ja tehostamalla menettelyjä.
5. Asetusehdotuksessa esitetään erityisesti eksekvatuurimenettelystä ⁽⁴⁾ luopumista kaikkien asetuksen soveltamisalaan kuuluvien päätösten yhteydessä ja sen sijaan kaikkien muissa EU:n jäsenvaltioissa annettujen tuomioiden tunnustamista sellaisinaan. Kaapatun lapsen palauttamismenettelyn tehokkuuden parantamiseksi ehdotuksessa myös selvennetään eräitä kysymyksiä, jotka koskevat valtioiden rajat ylittäviä lapsikaappauksia.
6. Uusien sääntöjen tavoitteena on parantaa yhteistyötä niiden keskusviranomaisten välillä, jotka vaihtavat tietoja jäsenvaltioissa ja eri jäsenvaltioiden välillä, edellyttämättä tietoteknisen järjestelmän perustamista. Neuvoston yksityisoikeusryhmä on asetuksen ehdotetun uudelleenlaatimisen ja henkilötietojen suojaa koskevan unionin lainsäädännön välisestä suhteesta käydyissä keskusteluissa kuitenkin tuonut esille ongelmia.
7. Neuvosto toimitti 11. tammikuuta 2018 Euroopan tietosuojavaltuutetulle virallisen lausuntopyyntö. Lausunto pyydettiin antamaan erityisesti ehdotuksen 63 artiklan 3 ja 4 kohdan osalta siitä, miten rajat ylittäviä tapauksia käsittelevien keskusviranomaisten keräämiä tietoja voidaan käyttää myöhemmin ja miten rekisteröidyille olisi ilmoitettava asiasta.
8. Euroopan tietosuojavaltuutettu on tyytyväinen siihen, että neuvosto on kuullut häntä. Lausunnossa keskitytään antamaan erityissuosituksia, jotka koskevat ehdotuksen 63 ja 64 artiklassa säädetyn henkilötietojen käsittelyn laillisuuden vahvistamista (2 kohta). Lisäksi Euroopan tietosuojavaltuutettu antaa suosituksia asianmukaisiksi ja erityisiksi toimenpiteiksi, joilla suojataan rekisteröityjen perusoikeuksia ja etuja (3 kohta).

4. PÄÄTELMÄT

Henkilötietojen käsittelyn laillisuus

38. Euroopan tietosuojavaltuutettu ottaa huomioon ehdotuksen asiayhteyden ja tavoitteen ja suosittelee suunnitellun henkilötietojen käsittelyn laillisuuden vahvistamiseksi (yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan ja 9 artiklan 2 kohdan g alakohdan nojalla) tärkeimpänä suosituksena ehdotuksen V luvun nojalla vahvistetun yhteistyön soveltamisalan ja tavoitteen (tavoitteiden) selkeyttämistä seuraavasti:
 - Euroopan tietosuojavaltuutettu suosittelee, että selvitetään, kattavatko ehdotuksen V luvun nojalla käyttöön otettavat yhteistyöpuutteet vain vanhempainvastuuseen liittyvät asiat vai myös kansainvälisen lapsikaappauksen. Euroopan tietosuojavaltuutettu ottaa huomioon, että V luku kattaa kummankin yhteistyöalueen, ja katsoo, että oikeusvarmuuden parantamiseen sekä käyttötarkoituksen rajoittamisen mukaisten vaatimusten täyttämiseen liittyvistä syistä 63 artiklan 3 kohta olisi muutettava käyttötarkoituksen rajoittamiseksi muotoon "yhteistyö vanhempainvastuuseen ja kansainväliseen lapsikaappaukseen liittyvissä erityistapauksissa". Näin suljettaisiin pois "avioliittoa koskevat asiat", joka on toinen asetuksen kattama keskeinen osa-alue. Ilmaisujen "toimivaltainen viranomainen" jne. määritelmiä olisi mukautettava vastaavasti.

⁽¹⁾ Tämän päivämäärän jälkeen unioniin liittyneisiin jäsenvaltioihin on sovellettu asetusta niiden jäsenyyden alusta alkaen.

⁽²⁾ Tanska ei osallistu tämän asetuksen hyväksymiseen, asetus ei sido Tanskaa eikä sitä sovelleta Tanskaan.

⁽³⁾ COM(2014) 225 final.

⁽⁴⁾ Menettely, jossa täytäntöönpaneva jäsenvaltio tunnustaa toisessa valtiossa annetun tuomion virallisesti.

39. Käsittelyn laillisuuden vahvistamiseksi Euroopan tietosuojalvaltuutettu suosittelee lisäksi seuraavaa:

- Euroopan tietosuojalvaltuutetun mielestä olisi suotavaa, että asetuksessa viitattaisiin nimenomaisesti tietojen laadua ja tietojenkäsittelyn minimointia koskeviin periaatteisiin ehdotuksen 64 artiklan 1 kohdan mukaisesti.

Asianmukaiset ja erityiset toimenpiteet rekisteröityjen perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi

40. Tärkeimpänä suosituksena

- Euroopan tietosuojalvaltuutettu suosittelee tarkentamaan, että 63 artiklan 4 kohdan mukaisella viittauksella pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion kansalliseen lainsäädäntöön ei sallita uusien tiedonsaantioikeuden rajoitusten käyttöönottoa kansallisella tasolla. Tässä säännöksessä vahvistettua erityistä toimenpidettä, jolla on määrä varmistaa käsittelyn kohtuullisuus, sovelletaan näin ollen johdonmukaisesti koko unionissa.

41. Lisäsuosituksena Euroopan tietosuojalvaltuutettu esittää ehdotuksen täydentämistä erityisillä toimenpiteillä, joilla turvataan rekisteröityjen oikeus päästä tietoihin ja oikaista tietoja:

- Euroopan tietosuojalvaltuutettu suosittelee, että asetuksessa vahvistetaan rekisteröityjen periaatteellinen oikeus päästä pyynnön lähittäneelle jäsenvaltion viranomaiselle toimitettuihin tietoihin. Euroopan tietosuojalvaltuutettu suosittelee lisäksi siltä osin kuin rajoitukset oikeuteen päästä tietoihin sekä oikeuteen oikaista tietoja katsotaan tarpeelliseksi asetusehdotuksen nimenomaisessa yhteydessä, että ehdotusta täydennetään selkeällä ja erityisellä säännöksellä, jossa vahvistetaan yleisen tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 2 kohdan c alakohdan mukainen ”rajoitusten soveltamisala”.

Tehty Brysselissä 15. helmikuuta 2018.

Giovanni BUTTARELLI

Euroopan tietosuojalvaltuutettu
